ZPRAVODAJ KLUBU AUGUSTA SEDLÁČKA

hláska

ročník XXXVII, 2026, č. 1

Komparace Willenbergovy kresby hradu Střela s 3 D vizualizací

Milan Novobilský

Je mnoho hradů, z nichž zbyly jen skromné pozůstatky a neposkytují bez rozsáhlejšího archeologického výzkumu či stavebněhistorického průzkumu dostatečné podklady pro provedení reálné hmotové rekonstrukce pro konkrétní období. Autorovým záměrem je pokusit se o hmotovou rekonstrukci hradu Střela na základě Willenbergova vyobrazení na pozadí kresby strakonického hradu a posouzení relevantnosti tohoto vyobrazení s 3D modelem hradu zasazeným do konfigurace současného terénu vytvořeného na základě získaných lidarových dat DMR 5G zaměření georeliéfu České republiky. V případě hradu Střely došlo ke specifické situaci jeho dochování. Hrad sestával ze dvou výškově odlišných částí – dolního a horního hradu. Zatímco horní hrad propadl téměř kompletní destrukci, dolní hrad byl postupně přestavěn na zámek a doplněn barokní kaplí. Mnohé gotické konstrukce se tak staly součástí novostavby (obr. 1). Willenbergova kresba dokumentuje podobu Střely na počátku 17. století, tedy v období, kdy ještě nepropadl horní hrad zkáze a dolní hrad nebyl přestavěn na zámek.

Stručná historie hradu Střely

Hrad patrně založili Bavorové ze Strakonic již někdy ve 13. století. Poprvé je připomínán v roce 1318, kdy jej vlastnil Bleh ze Střely, který nosil na štítě oslí hlavu. Jeho potomci hrad drželi ještě v roce 1378. Někdy poté došlo ke změně majitele a již k roku 1393 je uváděn Mikuláš z Landštejna a Borotína. V roce 1448 je zmiňován další vlastník Jan Předbor z Radejšína. Roku 1460 následoval Jindřich z Kolovrat a 1464 Lev z Rožmitálu. Pak se stal majitelem hradu Půta Švihovský z Rýzmberka. Syn Půty Vilém prodal někdy před rokem 1514 Střelu Václavu Kraselovskému z Kraselova a jeho bratrům. Roku 1536 došlo k dělení majetku všech bratří. Z této doby se dochovala jedna dílčí cedule, která popisuje Václavovu polovinu hradu Střely:

Obr. 1: Střela, hrad a zámek od jihovýchodu na výřezu dobové pohlednice kolem 1900 (nakladatel J. F. Pavelec, Strakonice).

„…světnici starou nad studnicí s novou pavlačí, s prskem (topeništem), s komínem a tou malou komůrkou nad malým můstkem, komorou, v které já líhám, a druhou komoru ihned podlé ní a druhé jiné komoře pod těmi komorami, kteréž jsou nad moučnicí, i také moučnici, též

marštali, která jest podlé samého schodu, a druhou martštali, v které mé koně stávají.

Item na hořejším zámku tyto pokoje kladu, pivnici a nad tím sklepem tu obročnici nebo komoru k té straně k Strakonicům a sklep druhý, který leží nad tou pivnicí, tu síni před světnicí na hořejším zámku, polovici tu stranu proti Strakonicům a polovici té velké světnice na hořejším zámku vedle kuchyně, kdež jest byla prvé stará kuchyně pro ustavení kuchyně tomu bratru, který tento díl ujme.

Item mostův obou velkého i malého, placu v zámku, bašty, kopky, studnice v zámku, toho všeho k užívání tomuto i druhému dílu svobodně pozůstavuji, vrata a chodba na hořejší zámek též také aby byla jednomu i druhému svobodna a okolo zámku valuov i místa v podhradí a vrchu, v tom také aby jeden jak druhý svobodu měl.“[1)]

Pro naše další vývody je tato dílčí cedule významná. Dozvídáme se z ní, že hrad měl dva vstupy, ke kterým vedly mosty. Nad menším mostem byla komůrka. Též zde existovaly bašty. Ostatní popis neumožňuje přesnou identifikaci objektů, v nichž se nacházely zmiňované prostory, jen můžeme určit to, že se nacházely na horním nebo dolním hradě.

Na začátku třicetileté války dobyli a vyplenili hrad vojska Martina de Hoeff-Huerty. Závěrem třicetileté války roku 1645 Střelu ještě vypálili Švédové. Roku 1661 získala hrad jezuitská kolej v Klatovech.[2)]

Již před polovinou 18. století byla nižší část hradu využita pro přestavbu na barokní zámek, nad nímž byla vystavěna kaple sv. Jana Křtitele. Horní hrad byl patrně válečnými událostmi natolik poškozen, že již nebyl obnoven a propadal další zkáze.

Stavební podoba

Jak již bylo zmíněno, hrad Střela sestával ze dvou výškově rozdílných částí. Dolní hrad sloužil bezpochyby jako opevněné předhradí, kde jistě stály v dílčí ceduli zmiňované maštale pro koně, nacházela se zde studna a ústili sem dvě brány, ke kterým vedly zmiňované mosty. Součástí dolního hradu byly patrně také doposud existující sklepy v prostoru pod dnešní kaplí, přístupné z nádvoří dolního hradu. Horní hrad obsahoval na nejvyšším místě největší palácový objekt, k němuž směrem jižním přiléhaly další již zaniklé objekty. Z těchto staveb se dochoval pouze poměrně vysoký střep paláce se zaobleným vnějším pláštěm (obr. 2). Z ostatních hradních objektů nezbylo

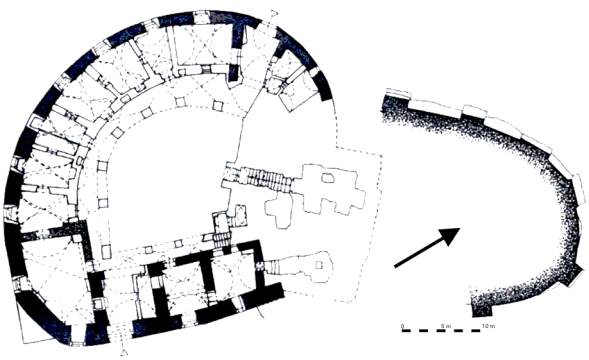

Obr. 2: Střela, půdorys přízemí zámku a zříceniny hradu podle F. Kašičky a B. Nechvátala. Černě a zrnitě vyznačené gotické zdivo (citace v pozn. 2, s. 218).

téměř nic. Při současném stavu dochování horního hradu nejsme schopni rekonstruovat jeho někdejší zástavbu a také jeho stavební vývoj. Pro rekonstrukci podoby horního hradu jsme zatím odkázáni na Willenbergovo vyobrazení s předpokladem, že hmotová podstata jím vyobrazeného hradu zachycuje hrad ještě v jeho vrcholné gotické fázi.

Hradu Střele se doposavad věnovala pouhá jedna studie z pera F. Kašičky a B. Nechvátala, která zhodnocuje dochované relikty hradu, ale také i novostavbu zámku s kaplí. Podle jejich rozboru byl zámek postaven na torzech obloukovitě vedené gotické hradby a gotického objektu, který vyplňoval východní stranu dolního hradu. Do něho též ústil jeden z mostů. Na západní straně v místě nového vstupu existoval druhý vstup po mostě přes dnes již zaniklý příkop. Z horního hradu se dochoval pouze střep podkovovitě zaobleného paláce, který podle těchto autorů obsahoval minimálně tři patra. Vnitřní členění této části hradu naznačují pouze dvě torza nároží nejistého původu. Z dochovaných zbytků horního hradu je patrné, že byl na vnější straně opatřen mnoha opěrnými pilíři přistavěnými vně k obvodové hradbě z důvodů statického zajištění zdiva vystavěného na nestabilní skále. Značně nečitelné je komunikační propojení mezi dolním a horním hradem, protože zde byla zhruba v úrovni předělu vystavěna barokní kaple. Autoři předpokládají, že hrad prošel složitější fází výstavby, o níž zatím nic nevíme. Archeologický průzkum na hradě nebyl nikdy prováděn.[3)]

Willenbergovo vyobrazení Střely

Willenberkova kresba strakonického hradu pochází ze souboru pohledů na česká města, hrady a další památné stavby. Willenbergův smysl pro realistické a věrné podání je jednoznačně nepopiratelný. Byl svědomitým pozorovatelem se smyslem pro detail, a proto lze předpokládat, že věrohodnost jeho zobrazení je vysoká. Originály kreseb, které vznikaly v prvním desetiletí 17. století, se dochovaly v různém stavu poškození a jsou dnes v majetku Strahovského kláštera v Praze. Pro jejich mnohdy značnou chatrnost byly originální předlohy překresleny a souborně vydány vlastním nákladem Antonínem Podlahou v roce 1901.[4)] Porovnáním tohoto vydání s originály shledáváme, že byly překresleny velmi precizně, a proto z nich můžeme čerpat informace bez obav jakéhokoliv zkreslení. Pohledem na vyobrazení hradu Střely shledáváme, že hrad stál patrně ještě celý ve své původní gotické podstatě se strmými dlátovými střechami, arkýři i střešními vikýři. Zjišťujeme, že jediným zjevným renesančním prvkem je štít v místě vstupu do dolního hradu. Patrné jsou i takové detaily jako střešní věžičky s makovicemi i rozmístění oken a některých střílen.[5)] Zde vystává otázka, zda takové detaily mohl Willenberg rozlišit z místa, odkud kreslil pohled na strakonický hrad. Vzdušnou čarou činí tato vzdálenost cca 3,6 km. Lidské oko rozliší na vzdálenost 4 km stavby a silnice, ne jednotlivé detaily. Okenní otvory a dveře na cca na 1,5 km – ovšem za dobré viditelnosti. Na takovou vzdálenost mohl Willenberg tyto detaily zachytit při kreslení měst, od nichž nebyl výrazně vzdálen. Přesto jsou i na mnohých jiných vedutách zobrazeny celkem detailně i objekty značně vzdálené. Využití dalekohledu v této době nelze předpokládat, neboť ten byl patentován teprve v roce 1608 Hansem Lipperseyem a některé detailní Willenbergovy veduty vznikly již v roce 1601. Je nám tedy záhadou, jak k takovým detailům Willenberg

přišel. Možné je, že se k vzdálenějším objektům zvýšeného zájmu přiblížil a získané detaily pak dokreslil do celkového pohledu. Tak tomu mohlo být i v případě Střely (obr. 3).

Willenbergův pohled na hrad zachycuje celou jeho jihovýchodní stranu. Pokusme se tedy postupně analyzovat jednotlivé objekty. Pravý okraj vyobrazení představuje nejvyšší budovu hradu, kterou můžeme považovat za palác rozepjatý mezi východní a západní hradbu. Z toho zbyl do dnešních časů již zmiňovaný vysoký střep zdiva. Ještě v 19. století obsahoval podobně vysoký, ale podstatně užší střep zdiva na západní straně, k němuž patrně přiléhala rovná nádvorní zeď, jejíž torzo je ještě viditelné na obrázku B. Kroupy z roku 1868.[6)] Zde se asi nacházela v nejhořejším patře zmiňovaná velká světnice osvětlená původně dvěma velkými okny a jedním oknem menším (či arkýřem), po nichž zůstal doposud jeden prolomený otvor velkého okna a část ostění sousedního okna. Na Kroupově vyobrazení je také patrná stojící část západní obvodové hradby, jejíž rovná koruna zdiva může naznačovat někdejší úroveň obranného ochozu (obr. 4).

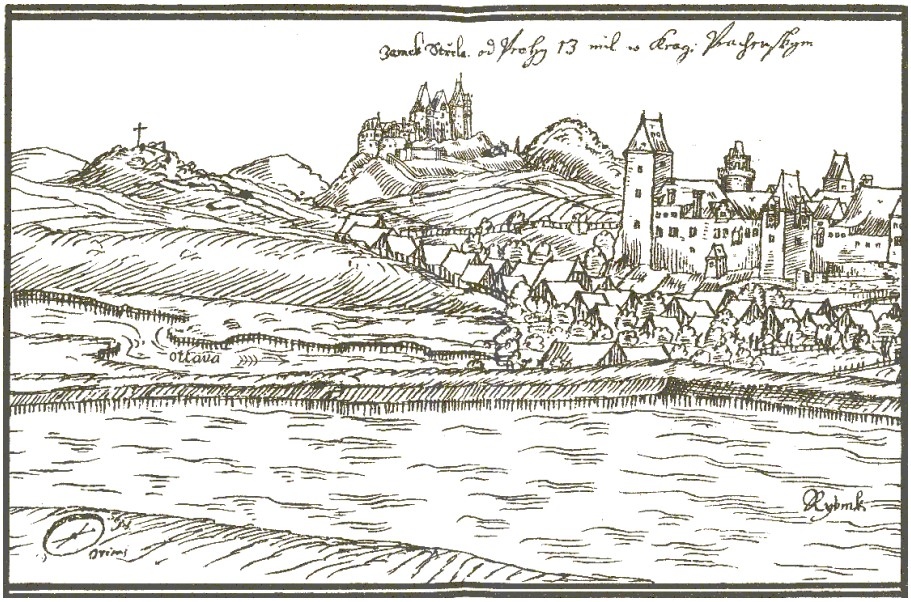

Obr. 3: Strakonický hrad na kresbě Jana Willenberga. Uprostřed nahoře hrad Střela (citace v pozn. 5).

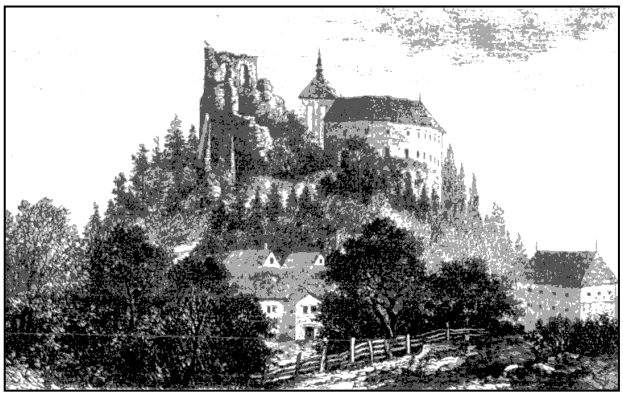

Obr. 4: Střela, vyobrazení hradu publikované v časopise Světozor v roce 1868 (citace v pozn. 6).

Pokračujme však popisem Willenbergovy kresby. Směrem jižním přirůstají k paláci další dva rozměrné, ale nižší objekty zastřešené taktéž dlátovými střechami. Podle Kašičky a Nechvátala je nejnižší objekt vstupní věžovou branou do horního hradu.[7)] Nelze z obrázku jednoznačně rozhodnout, zda je tento objekt v zákrytu za objektem středním, nebo je plynule přirostlý k východní hradbě. Dva vyobrazené vysoké arkýře podepřené přizděnými pilíři zcela odpovídají skutečnosti. Svědčí o tom dochované zbytky pilířů. Pod horním hradem spařujeme nižší objekt zakrytý sedlovou střechou vyrůstající z prostoru dolního hradu. Jeho levá strana je zakončena vyšším – již renesančním štítem. Tento objekt podle analýzy F. Kašičky a B. Nechvátala obsahuje dochované gotické zdivo v celém přízemí zámku včetně východního zdiva v patře. Zcela vlevo se v tomto objektu nacházela někdejší průjezdní brána s padacím mostem přes příkop. Úplně na okraji vlevo můžeme sledovat obloukovitě vedenou hradbu dolního hradu, zakončenou strmou střechou navazující na vysoký štít. Na střeše jsou patrné tři vikýře zastřešené jehlancovými stříškami. Poloha tohoto objektu odpovídá rozlišenému gotickému objektu vsazenému do oblouku vedeného jihovýchodního nároží. Vyobrazení staveb před tímto objektem je zajímavější. Můžeme zde sledovat obloukově vedenou vysokou hradbu, opatřenou snad střílnami zhruba v polovině své výšky. Koruna zdiva je zcela holá. Možno předpokládat že se jedná o jednu z bašt připomínaných v dílčí ceduli, která měla v době pořízení kresby již snesenou střechu. Její mohutnost by odpovídala obrannému stavebnímu projevu z období sklonku gotiky, kdy se budovaly mohutné dělostřelecké bašty jako reakce na prudký rozvoj obléhacích zbraní. Tato bašta mohla kontrolovat celé jihovýchodní mírněji se svažující předpolí hradu i nástupní prostor před východní bránou. K předpokládané baště přirůstá nižší hradba zřejmě s ještě zastřešeným ochozem. Na plánu

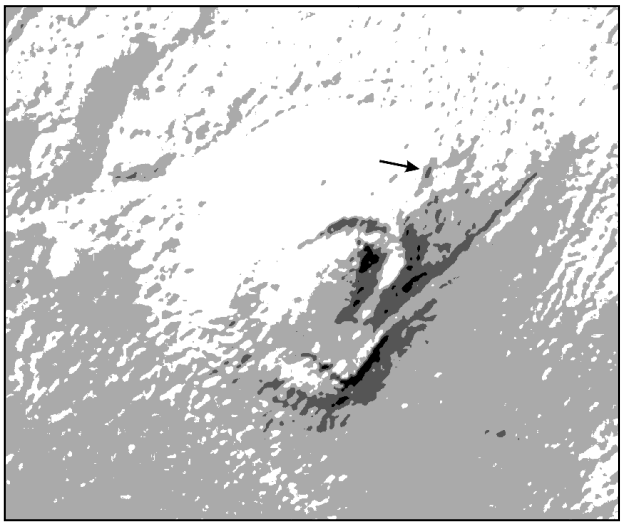

Obr. 5: Střela, pohled na lidarovou geomorfologii hradu a jeho okolí. Šipka označuje místo domnělé předsunuté bašty.

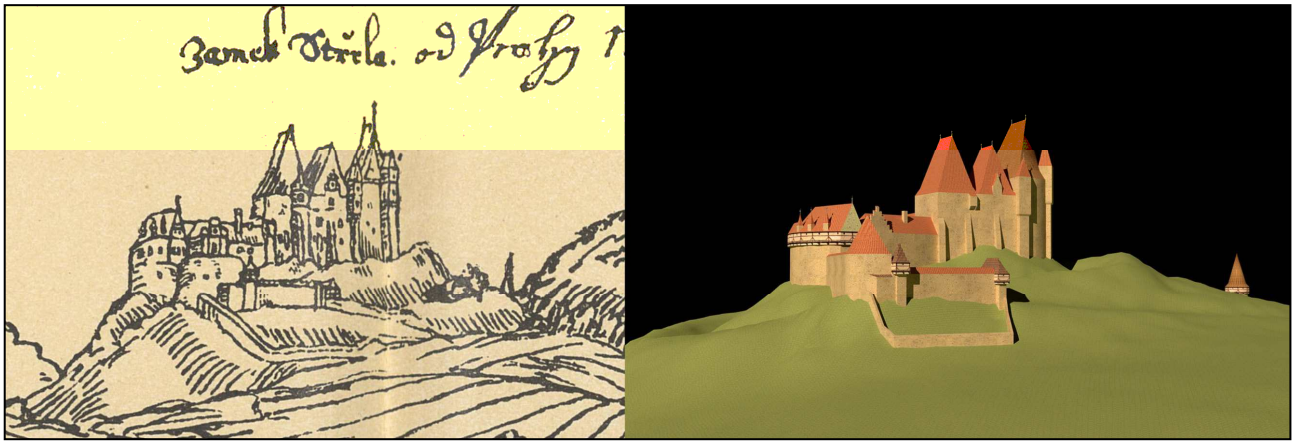

Obr. 6: Střela, komparace Willenbergovy kresby s 3D modelem.

V. Krále ze Sedláčkových hradů je tato hradba černě zvýrazněna jako gotická konstrukce.[8)] Na pravém okraji této hradby zachycené Willenbergem spatřujeme vyčnívající hrázděný ochoz, který byl se vší pravděpodobností vybudován na hradbě přepažující přístupovou cestu. Je nepochybné, že výše popsané konstrukce tvořily časově nejmladší samostatně hájitelný hradní okrsek střežící jednak přilehlé předpolí s přístupovou cestou, tak i nástupní prostor na most vedoucí k bráně dolního hradu. Úplně v popředí vyobrazení je ještě patrná nižší ohradní zeď, která probíhá před celým východním prostorem opevněného předpolí. Její zakončení na severní straně je nezřetelné. Patrně i zde bylo vytvořeno nějaké lehčí opevnění. Je zřejmé, že přístup do horního hradu znamenal za této konfigurace překonání několik bran, což nebylo pro běžný provoz komfortní, a tak vznikl v blízké době další přístup do dolního hradu od západu, sice strmější, ale kratší a s méně překážkami. Dílčí cedule zmiňuje most vedoucí k tomuto vstupu jako menší. Využíván byl asi příležitostně a spíše jen pro pěší.

Horní hrad je na kresbě zřetelně opevněn vysokým valem, doposud patrným. Pod tímto valem je zobrazena terénní terasa, u jejíhož svažitého úpatí vyčnívá špička nějaké věže. Mohlo by se jednat o zastřešení další z bašt, které zmiňuje dílčí cedule. Střežila by téměř celý úsek přístupové cesty od jejího počátku až kousek za její ohbí, kde cesta stoupala rovně k východní bráně. V předpokládaném místě předsunuté bašty se dodnes nachází zahloubený terén s vyrovnanou plošinou – viz šipka na obrázku 5. Nešlo by o výjimečný stavební projev na sklonku gotiky. Značně dislokované předsunuté bašty střežící přístupové cesty byly vystavěny například pod hradem Nevděkem nebo Zelenou Horou. Tyto bašty měly různou podobu i opevnění, a pokud zde pod hradem Střelou podobná bašta skutečně existovala, nemůžeme dnes o její podobě nic říci. Zda se v uvedeném místě nacházejí nějaké relikty, není známo. Rozhodně by stálo za to provést rekognoskaci terénu hluboko pod hradem. Její neexistenci by bylo možné vysvětlit rozebráním bašty za účelem získání stavebního kamene možná na výstavbu barokního špýcharu pod hradem. Současně vystává otázka, kdo by takovou baštu vybudoval. Je nasnadě si představit, že finančně náročné stavební aktivity mohli realizovat jen páni z Rožmitálu, nebo Švihovští z Rýzmberka.

3D rekonstrukce hradu.

S výše popsanými poznatky byl vykonstruován 3D model hradu Střely zasazený do současné konfigurace terénu vytvořeného na základě lidarového zpracování 5. generace. Po jeho hrubém zpracování byl výsledek konfrontován z Willenbergovou kresbou (obr. 6). Díky ní bylo ověřeno, že spodní budova horního hradu není v zákrytu se středním objektem, ale jsou řazeny v jedné linii. Výsledný model zcela dobře odpovídá při zvoleném správném pohledu dobovému vyobrazení. Do modelu byl doplněn předpokládaný průběh příkopu dolního hradu, který patrně navazoval na příkop vybudovaný do oblouku kolem horního hradu. Dolní příkop zanikl patrně před polovinou 19. století za vlastnictví Obstů, kteří jej nechali

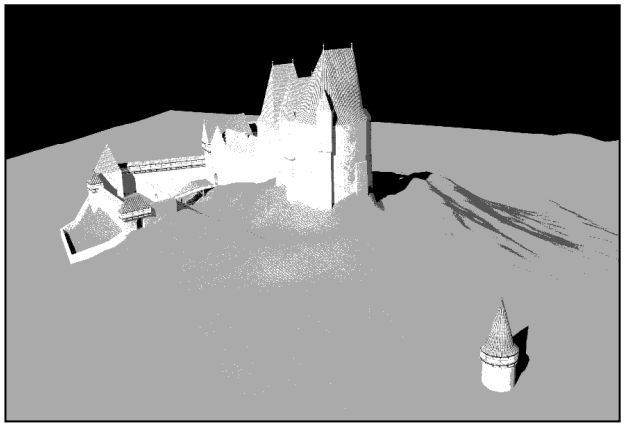

Obr. 7: Střela, 3D model hradu – pohled od severovýchodu.

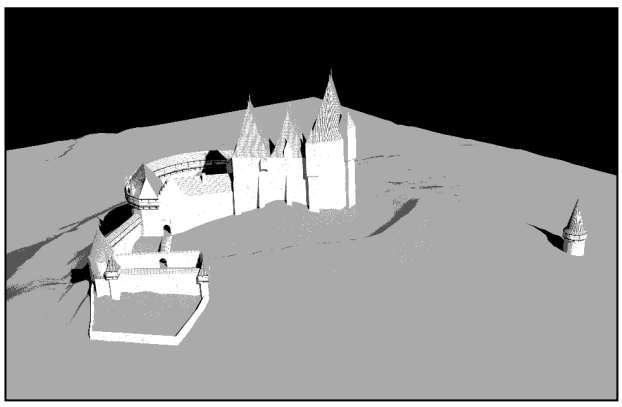

Obr. 8: Střela, 3D model hradu – pohled od východu.

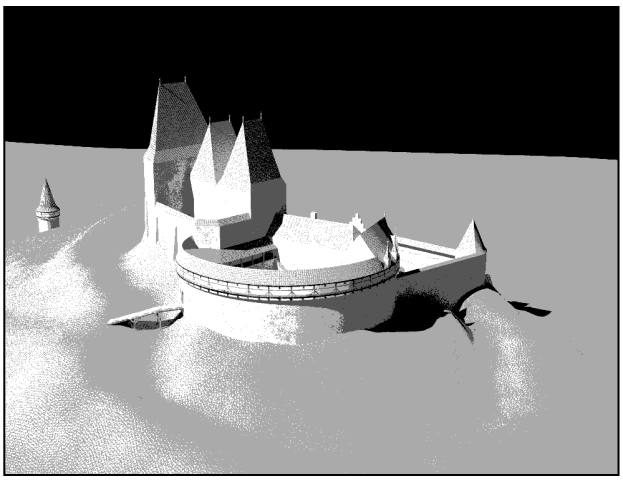

Obr. 9: Střela, 3D model hradu – pohled od jihozápadu.

zasypat a vzniklý zarovnaný prostor patrně využívali jako zahradu. V této době zanikly patrně i příkopy v místech někdejších mostů. Ponechán na pospas byl jen nevyužívaný prostor horního hradu. Obtížné bylo na 3D modelu vyřešit přístup z dolního hradu do horního, neboť je situace překryta novostavbou kaple, vystavěné v místě předělu mezi dolním a horním hradem. Výškový rozdíl mezi dolním a horním hradem tvořil patrně odtesaný skalnatý taras. Zajímavá je zmínka v dílčí ceduli o nové pavlači. Patrně byla vybudována na místě, které bylo třeba nějak zakrýt. Jedna z možností je, že pavlač kryla vyrovnaný horní povrch skalnatého tarasu přístupného od dolního hradu po schodišti. Z pavlače mohl být přístupný vchod do nejnižšího objektu horního hradu, odkud vedla společná chodba, z níž by bylo možné dostat se do všech objektů horního hradu. Z pavlače by bylo též možné dosáhnout hrázděných ochozů dolního hradu a také se z ní mohlo vstoupit do „komůrky nad malým mostem“, tedy patrně do prostoru, kde přebýval vrátný (Václava Kraselovského) obsluhující menší západní bránu. Komůrku si lze představit jako součást samostatného branského objektu neznámé podoby. Zbylý prostor dvora horního hradu nebyl asi využíván pro svoji velkou strmost. Do 3D terénní konfigurace hradu byly „vyhloubeny“ předpokládané zasypané příkopy, jinak byl ostatní terén ponechán v současném stavu.

Je zřejmé, že 3D hmotová rekonstrukce zasazená do věrné konfigurace terénu poskytuje informace důležité k ověření mnohých hypotéz a napomáhá věrnějšímu pojetí všech interpretací díky neustálému prověřování možných eventualit v zájmu zachování co nejreálnější podoby, jak již bylo ověřeno v podobné práci Zlaty Gersdorfové.[9)] Pokud bude někdy v budoucnu prováděn na Střele rozsáhlejší archeologický průzkum, ukáže se, nakolik jsou možnosti stavební interpretace pomocí 3D hmotové modelace hradu zasazené do současné terénní konfigurace oprávněné i spolehlivé (obr. 7 – 9).

Animaci vizualizace hradu Střely pro období kolem roku 1500 si můžete prohlédnout na youtube kanálu Milan Novobilský zde: https://www.youtube.com/watch?v=sVEg TaXFDTc

Poznámky: **1**) Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrz Království českého 11. Praha 1897, s. 230–231. **2**) Kašička, F. – Nechvátal B.: Hrad Střela u Strakonic a jeho osudy. Acta historica Neosoliensia 15/1–2, 2012, s. 211. **3**) Citace v pozn. 2, s. 212–214. **4**) Podlaha, A. – Zahradník, I.: Jana Willenberga pohledy na města, hrady a památné stavby Království českého z počátku XVII. století. Praha 1901. **5**) Citace v pozn. 4, tab. 7. **6**) Světozor II/33, 1868, s. 322. **7**) Citace v pozn. 2, s. 214. **8**) Citace v pozn. 1, s. 230. 9) Gersdorfová, Z.: 3D rekonstrukce hradu jako metoda k poznání stavebního vývoje objektu. In: Dějiny staveb 2010. Plzeň 2011, s. 5–14.

Pevnosti víry a moci: Osmanská obranná architektura 15.–18. století

Atilla Vatansever

Pevnosti patří k nejvýraznějším symbolům Osmanské říše. Když se na ně podíváme – ať už jde o mohutné zdi Rumeli Hisarı nad Bosporem, čedičové hradby Diyarbakıru nebo velkolepé bašty Kilitbahiru – vidíme v nich více než jen vojenské stavby. Jsou to architektonické výrazové prostředky moci, spojené s ideologií státu a životem provincií. Právě skrze opevnění lze pozorovat, jak se říše formovala, jak udržovala kontrolu nad rozsáhlým územím a jak reagovala na technologické proměny i tlak evropských velmocí.[1)]

Osmanská fortifikační tradice se začala utvářet již ve 14. století převzetím a přestavbou byzantských hradeb v Burse, Gallipoli či Edirne. Skutečnou proměnou ale prošla ve druhé polovině 15. století za vlády Mehmeda II., kdy se po dobytí Konstantinopole staly pevnosti nejen obrannými body, ale i správními a náboženskými centry.[2)] Vzniká tak charakteristický „osmanský model“, v němž opevnění sloužilo vojsku, úředníkům i duchovním, a zároveň reprezentovalo legitimitu sultánovy vlády.

Opevnění byla vždy propojena s krajinou, regionálními tradicemi i politickými potřebami. Díky této komplexnosti představují jedinečný materiál pro poznání fungování středověkého a raně novověkého státu, jeho moci i každodenní reality.[3)]

Osmanské pevnosti ve světle dějin

Počátky osmanské fortifikační tradice nevznikaly ve vakuu. Když Osmané ve 14. století rozšiřovali své državy v severozápadní Anatolii, přicházeli do prostředí, kde se střetávaly byzantské, seldžucké i arménské opevňovací tradice.[1)] První osmanská sídelní centra – Bursa (1326), Gallipoli (1354) a Edirne (1361) – byla převzata jako hotové pevnosti, které Osmané opravovali, rozšiřovali a postupně přizpůsobovali svým potřebám. Již zde se objevuje charakteristický rys osmanské výstavby: schopnost integrovat starší vrstvy a spojit vojenské využití s náboženskými a správními funkcemi.[2)]

Gallipoli, první osmanská pevnost v Evropě, mělo zásadní význam. Kromě kontroly pohybu v Dardanelách poskytovalo základnu pro následnou expanzi na Balkán.[1] Edirne, přeměněné z byzantského Hadrianopole, se pak ve druhé polovině 14. století stala novým hlavním městem

Obr. 1: Byzantské hradby v oblasti Yedikule na okraji Konstantinopole. Historická fotografie z konce 19. století. Library of Congress, LC-DIG-ppmsc-06077.

a pomyslnou laboratoří pro vznikající imperiální architekturu.[3]

Významné upevnění moci přinesla vláda Bajezida I. (1389–1402), který nechal vybudovat Anadolu Hisarı na asijském břehu Bosporu. Tato pevnost, ačkoli menší, představovala první skutečně strategicky plánovaný osmanský fortifikační projekt.[1)]

Zásadní změna nastala za vlády Mehmeda II. (1451–1481). Stavba Rumeli Hisarı (1451–1452) byla nejen přípravou na obléhání Konstantinopole, ale zároveň i projevem sebevědomí vznikající říše.[2] Tímto okamžikem se formuje specifický osmanský styl: fortifikace, které nejsou pouze obrannými objekty, ale také prostředkem reprezentace a základem obnovy správy v nově získaných územích.[3]

Osmanská říše jako „pevnostní civilizace“

V době po dobytí Konstantinopole se pevnosti staly jedním z nejúčinnějších nástrojů, jak mohli Osmané ovládat nově získaná území. Není přehnané říci, že Osmanská říše byla do značné míry **„pevnostní civilizací“** – její moc se opírala o síť strategických citadel, pobřežních věží a pohraničních opevnění, které byly rozmístěny v oblastech, kde se protínaly důležité obchodní a vojenské trasy.[1)]

Typická osmanská pevnost nebyla pouze vojenskou stavbou. Většina z nich vznikala jako **vícefunkční komplex**, v nichž se spojují tři složky: vojenská, administrativní a náboženská. Citadela byla sídlem posádky, ale zároveň místem výkonu práva, sídlem guvernéra a často i duchovním středem místní komunity. Mešita, či modlitebna v areálu pevnosti nebyla jen symbolickou stavbou – představovala praktické zázemí pro vojáky i úředníky a zároveň potvrzovala legitimitu sultánovy vlády.[2)]

Opevnění proto sloužila nejen k obraně. V řadě provincií fungovala jako **vstupní brány osmanské správy**. Právě zde sídlil kale emini (správce pevnosti), dizdar (velitel posádky) a další úředníci, kteří dohlíželi na výběr daní, pohyb zboží či tresty uložené podle islámského práva. To je jeden z důvodů, proč byly pevnosti v imperiálním prostoru tak rozšířené: umožňovaly efektivně řídit území i tam, kde se střetávaly různé kulturní tradice a kde stát potřeboval viditelně deklarovat svou přítomnost.

Dalším charakteristickým rysem byla **architektonická standardizace**. Od 15. století se v opevněních začínají opakovat typické prvky: vstupní brány s nápisy a datacemi, věže s pravidelnými půdorysy, kasárenské bloky, skladiště či menší modlitebny. Nešlo ale o mechanické kopírování. Pevnosti se vždy z hlediska použitého stavebního materiálu přizpůsobovaly místnímu prostředí a do jisté míry také místní stavební tradici: v Anatolii se stavělo z čediče či vápence, v Mezopotámii převládala cihla a ve Středomoří kombinace kamene a cihel. Místní materiály a techniky se tak přirozeně prolínaly s celkovým imperiálním stylem.[1)]

Opevnění byla rovněž nositeli **symbolického významu**. Tuhry panovníků vytesané na portálech, verše z Koránu či zakladatelské nápisy měly jasný účel: připomínaly, že pevnost je zhmotněním sultánské autority. Z tohoto důvodu byla nová opevnění často zakládána krátce po vojenském dobytí regionu, aby deklarovala nově nastolený řád. Je to stejný princip, který známe i z evropského prostředí – pevnost jako viditelný znak státní moci.

Obr. 2: Kilitbahir – osmanská pevnost na evropské straně Dardanel, založená Mehmedem II. v 15. století (foto A. Vatansever, 2023).

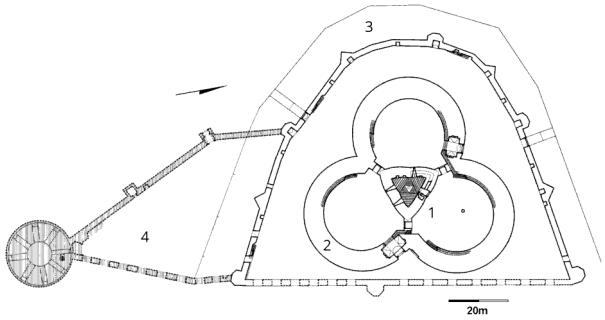

*Obr. 3: Schematický půdorys pevnosti Kilitbahir Kalesi na evropské straně Dardanel (1452–1453). **1** – centrální věž Zeytinlik Kulesi, unikátní prvek raně osmanské fortifikační architektury; **2** – vnitřní obranná hradba původního fortifikačního jádra, obepínající centrální věž; **3** – polygonální obvodové opevnění s pozdějšími úpravami (zejména 18. století), reagujícími na vývoj dělostřelby; **4** – přístupová cesta s předbraním a kruhovou vstupní věží kontrolující celý přístupový koridor (Discover Islamic Art (MWNF), upraveno autor).*

V této široké polyfunkčnosti – vojenské, správní, náboženské a symbolické – spočívá charakter osmanské fortifikační architektury. Nebyly to izolované vojenské objekty, ale **mikrokosmy impéria**, v nichž se odehrával každodenní život vojáků, úředníků, obchodníků i poutníků.

Jak pevnosti řídily impérium: anatomie moci

Osmanské pevnosti nebyly jen vojenské objekty – byly také základními **správními jednotkami** říše. Zatímco v Evropě se funkce hradu coby rezidence a opevněného objektu na počátku pozdního středověku začaly ubírat dvěma liniemi směřujícími k pevnosti nebo novověké rezidenci, v osmanském prostředí zůstávaly po celou dobu raného novověku **centry státní moci**. To nebyla náhoda, ale součást záměrně budovaného modelu vlády, který stavěl na přítomnosti státu „v terénu“.[4)]

Každá významná pevnost měla svou hierarchii úředníků. Jejím administrativním srdcem byl **kale emini**, správce pevnosti, jenž zodpovídal za finance, zásoby, výběr daní i organizaci místní správy. Na něm přímo závisel **dizdar**, velitel pevnosti, který měl na starosti vojenskou posádku – většinou jednotky janičářů, či místních ozbrojených oddílů.[5] Tito dva úředníci vytvářeli páteř pevnostní správy a představovali přímé spojení mezi provincií a centrální vládou v Istanbulu.

Fortifikace tak často nahrazovaly to, co bychom dnes nazvali **regionálním úřadem**. V pevnostech se projednávaly soudní záležitosti, řešily obchodní spory, ukládaly tresty a organizoval výběr daní podle aktuálních fiskálních nařízení. Historikové opakovaně zdůrazňují, že pevnost byla zároveň **místem spravedlnosti**, protože úředníci zde dohlíželi na aplikaci islámského práva a sultánských vyhlášek.[6)]

Neméně důležitou funkcí těchto objektů byly jejich úloha v rámci osmanské logistiky. Pevnosti stály na strategických bodech – u řek, v průsmycích, na pobřeží, či u křižovatek karavanních cest – a fungovaly jako skladiště obilí, zbraní, střelného prachu či lodního materiálu. V době tažení (například při výpravách do Uher, do Íránu nebo do Egypta) představovaly nezbytnou zásobovací síť, která umožňovala sultánským vojskům pohyb po rozsáhlých územích.[7)]

V některých regionech pevnosti nahrazovaly tradiční městskou strukturu. To platilo zejména v méně urbanizovaných oblastech severní Mezopotámie nebo v pohraničních krajích syrsko-anatolského prostoru. Opevnění zde fungovala jako **mikrocentra**, kolem nichž se rozvíjely trhy, řemesla a dočasná sídliště. Pevnost tak nebyla izolovaným objektem, ale jádrem místního hospodářství.

Obr. 4: Rumeli Hisarı a Anadolu Hisarı na Bosporu. Historická fotografie z konce 19. století. Library of Congress, LC-DIG-ppmsc-06080.

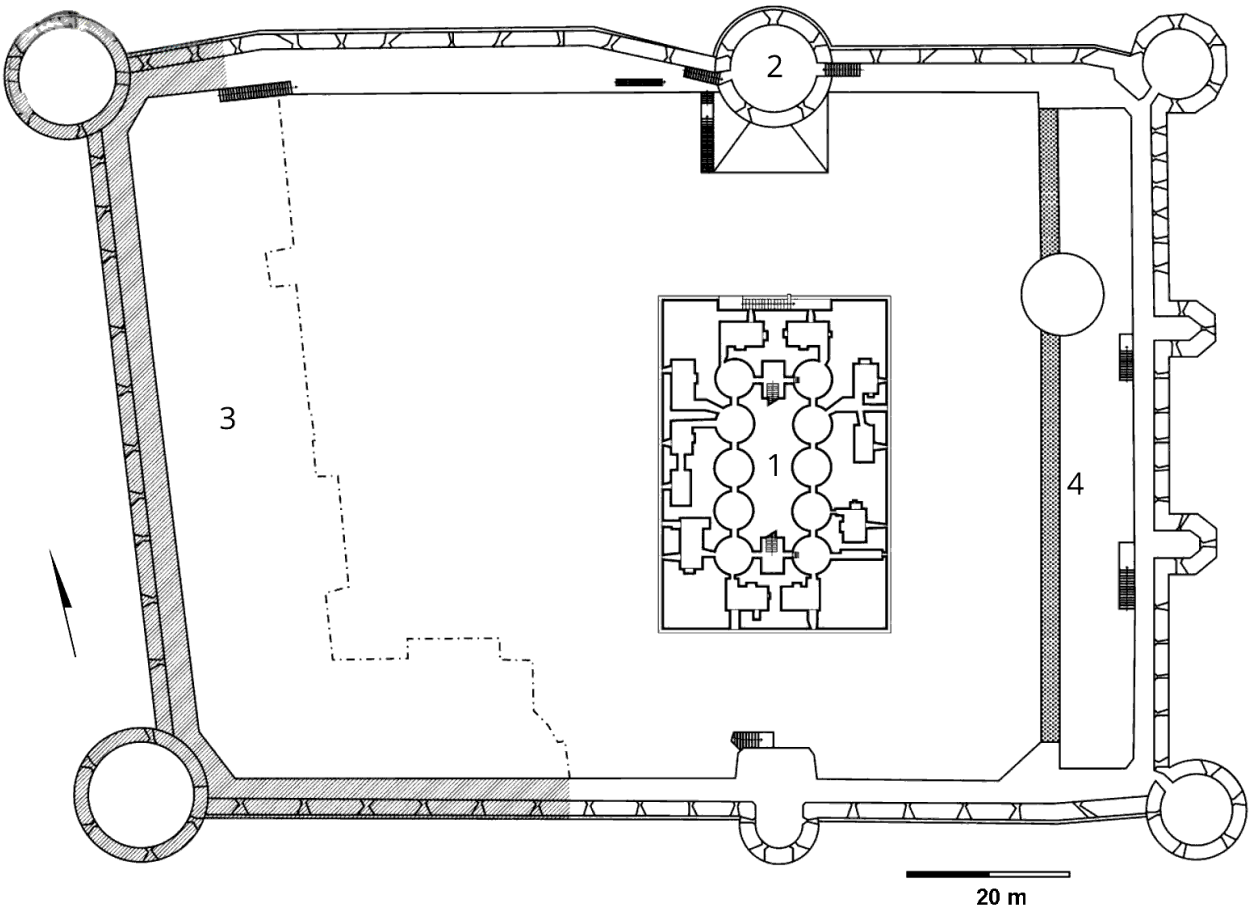

Obr. 5: Schematický půdorys pevnosti Çimenlik Kalesi v Çanakkale (15. století). ***1*** *– centrální věž/kasematní jádro;* ***2*** *– vstupní brána s předbraním;* ***3*** *– obvodové opevnění s později přistavěnými bastiony (pravděpodobně 18. století);* ***4*** *– linie někdejší vnitřní komunikace podél hradby a dnes již neexistující vojenské nádvoří (Discover Islamic Art (MWNF), upraveno autor).*

Z hlediska každodennosti pak představovaly pevnosti prostředí, ve kterém docházelo k vzájemnému prolínání funkcí, kdy tyto objekty, v závislosti na okolnostech a místní situaci, představovaly sídlo vojenské posádky, místo výkonu soudní moci, i centrum světské a náboženské správy. Mešita uvnitř pevnosti byla místem modlitby i společenského kontaktu. Veřejné prostory sloužily jako tržiště, shromaždiště a někdy i jako místo ubytování poutníků či obchodníků. Tento organický model je v rámci islámského světa spíše unikátní a odlišuje Osmany od mnoha soudobých států.[8)]

Architektura a technologický vývoj: Sinan, dělostřelectvo a přetváření pevností

Osmanské pevnosti prošly během 15.–17. století výraznou proměnou, která byla úzce spjata s rozvojem dělostřelectva. V době Mehmeda II. sehrály rozhodující roli těžká děla při dobývání Konstantinopole. Právě tato zkušenost přiměla osmanské architekty začít budovat namísto tradičních vysokých věží a hradeb nižší obvodové opevnění mnohdy opatřené skarpy, které dokázaly lépe odolávat účinkům dělostřelby.[9)] S tímto trendem se v různých podobách setkáváme také v Evropě i na Blízkém východě. Osmané převzali některé prvky italské bastionové školy, ale vždy je přizpůsobili místním potřebám a terénu.[2)]

Rozvoj a masové nasazení těžkých palných zbraní v 16. století vedl ke změnám v koncepci osmanských pevností i jejich praktickém využívání. Osmané byli nejen odběrateli evropských zbraní, ale také významnými producenty: zbrojní dílny v Istanbulu, Edirne nebo Budíně zásobovaly armádu velkým množstvím střelného prachu, projektilů a děl.[9)] Tlak na modernizaci se projevil zejména u pobřežních opevnění v Dardanelách, kde v pevnostech Kilitbahir a Çimenlik vznikly nové kasematy a palebné sektory těžkých děl, které umožnily efektivní kontrolu celého průlivu. Podobné úpravy probíhaly i v pevnostech severní Mezopotámie a Sýrie, kde bylo nutné zohlednit nejen omezené zdroje kvalitního kamene, ale i specifické klimatické podmínky. V důsledku suchého prostředí se zde, podobně jako v byzantském období, budovaly rozsáhlé podzemní cisterny zajišťující trvalý přísun vody.[1),4)]

Architektura pevností byla vždy úzce provázána s krajinou. Diyarbakır využívá černý čedič z okolních lomů, zatímco opevnění v Levantě kombinuje kámen a pálené cihly. V Anatolii i na Balkáně se stavěly mohutné polygonální věže a členité bašty, na arabském jihu se naopak preferovaly jednoduché pravoúhlé dispozice odolné proti teplu. Tato regionální variabilita byla výrazným znakem osmanské architektury. Jakkoli imperiální stavební program udržoval jednotný styl bran, nápisů a reprezentativních prvků.[2)]

Na přelomu 17. a 18. století začali Osmané intenzivně sledovat evropské bastionové školy, zejména francouzské a habsburské vzory. V některých případech vyu-

Obr. 6: Mosul, severní strana tzv. Sancheribovy pevnosti s jezídskou svatyní. Historická fotografie z počátku 20. století. Library of Congress, LC-DIG-matpc-16211.

živali znalostí evropských inženýrů, ať už přímo ve službách říše, nebo prostřednictvím zkušeností z pohraničních oblastí. Přesto si osmanská fortifikační architektura zachovala svébytnost: typickým rysem byla monumentalita vstupních bran opatřených zakladatelskými nápisy a důraz na symbolické propojení vojenských objektů s náboženskými stavbami, zejména mešitami či modlitebnami uvnitř areálu.[2), 4)]

Geografie a strategie: proč osmanské pevnosti stojí právě tam, kde stojí

Rozmístění osmanských pevností nebylo náhodné. Celé impérium se opíralo o síť strategických uzlů, které kontrolovaly klíčové dopravní, obchodní a vojenské trasy. Jak upozorňuje Colin Imber, prostor Osmanské říše byl ve skutečnosti soustavou propojených koridorů, vedených zejména podél řek, pobřeží a horských průsmyků.[7] Pevnosti proto vznikaly na místech, odkud bylo možné účinně kontrolovat pohyb lidí, zboží i armád.

Jedním z nejdůležitějších regionů byly průlivy Bospor a Dardanely – úzká hrdla, která spojovala Středozemní moře s Černým mořem. Už Mehmed II. pochopil, že kdo ovládá tato místa, ovládá přístup do Konstantinopole i celé Anatolie. Anadolu Hisarı a později Rumeli Hisarı vytvořily protilehlou obrannou dvojici, která umožnila účinnou kontrolu lodní dopravy. Stejný princip byl později uplatněn i v Dardanelách, kde pevnosti Kilitbahir a Çimenlik uzavřely jeden z klíčových strategických námořních průchodů.[1)]

Vnitrozemské pevnosti plnily zcela odlišnou funkci. V oblasti severní Mezopotámie sledovaly Osmané především **řeky Eufrat a Tigris**, které byly hlavními komunikačními tepnami regionu. Pevnosti jako Mosul, Hasankeyf či Cizre kontrolovaly brody, mosty a údolí, kudy proudily karavany a vojska. V těchto oblastech byla pevnost často jedinou skutečnou oporou osmanské správy, zejména tam, kde byla městská síť slabá, nebo kde místní klany disponovaly značnou autonomií.[4)]

Na západě říše hrály klíčovou roli **balkánské průsmyky**, například oblasti kolem Sofie, Niše nebo Skopje. Tudy vedly vojenské trasy při taženích do Uher a střední Evropy. Habsbursko-osmanská hranice byla proto poseta pevnostmi z obou stran – od Bělehradu a Nikopole po Győr, Komárno, či Nové Zámky na uherské straně. Právě zde vidíme jemné paralely se středoevropským prostředím: oba státní celky reagovaly na rostoucí účinnost dělostřelectva podobně, byť každý svými specifickými prostředky.[9)]

Ve východních provinciích určovalo rozmístění pevností především napětí na hranici s **Persií (Safíjovci).** V oblastech Karsu, Erzurumu či Van vznikly rozsáhlé pevnosti a kasárenské komplexy, které zajišťovaly stálou přítomnost osmanské armády. Zde šlo nejen o obranu, ale i o demonstraci legitimity, kdy budování pevností bylo jednoznačným poselstvím, že region patří k říši.

V Levantě a na arabském jihu hrála klíčovou roli kontrola **karavanních cest** a přístavů. Pevnosti podél syrského pobřeží zajišťovaly dohled nad mořským obcho-

dem i nad poutními trasami do Mekky a Mediny. V Jemenu a Hidžázu sloužily pevnosti také k ochraně zásobování svatých měst, což bylo zásadní pro prestiž osmanských sultánů jako „sjednotitelů víry“.[6)]

Při pohledu na mapu říše je zřejmé, že osmanské pevnosti byly něčím víc než jen součástí vojenské obrany. Byly to **uzly imperiální geografie**, které spojovaly politiku, logistiku, ekonomiku i náboženský význam v jeden fungující celek.

Život v osmanských pevnostech

Osmanské pevnosti nejsou jen architektonickou strukturou, ale jsou také kulisou nesčetných příběhů, které ilustrují každodenní život impéria. Dějiny velkých staveb se skládají z malých epizod: rozhodnutí velitelů, všedních úkolů vojáků, obchodních vztahů, či napětí mezi místní populací a státní mocí.

Vezměme si například impozantní **Rumeli Hisarı** nad Bosporem. Když Mehmed II. v roce 1451 nařídil jeho výstavbu, práce probíhaly téměř nepřetržitě. Kronikáři zaznamenávají, že sultán osobně kontroloval jednotlivé věže, aby zajistil rychlost a přesnost stavby. Goodwin popisuje, že stavební čety měly rozdělený úsek po jednotlivých paších a že „každá věž nesla jméno svého patrona, aby nikdo nepochyboval o osobní odpovědnosti za její dokončení“.[1] Pevnost byla hotová během několika měsíců, což je fascinující ukázkou centralizované moci i disciplíny.

Ve vnitrozemských pevnostech, například v **Diyarbakıru**, byl každodenní život jiný. Čedičové hradby města poskytovaly účinnou obranu, ale uvnitř se odehrával běžný rytmus vojenského i civilního života: Přes brány proudily karavany, řemeslníci nabízeli své zboží, na nádvoří se odehrávaly modlitby i veřejná shromáždění. Faroqhi upozorňuje, že pevnosti a města v regionu fungovaly jako „kontaktní zóny“, kde se setkávali kurdští, arabští i turečtí obyvatelé a kde osmanská autorita musela být vyjednávána každodenní praxí.[4)]

Zcela odlišnou atmosféru měly pobřežní pevnosti,

Obr. 7: Yilankale – strategická pevnost nad údolím Ceyhanu, jejíž jádro sahá do byzantsko-arménského období a kterou Osmané později využívali jako opěrný bod v Kilikii (foto A. Vatansever, 2024).

zejména ty v **Dardanelách**. Kilitbahir i Çimenlik byly neustále pod tlakem v důsledku husté námořní dopravy a vojenských kontrol. Imber uvádí, že posádky zde musely být v permanentní pohotovosti, neboť každý proplouvající evropská či benátská loď mohla být potenciální hrozba.[7] Důstojníci kontrolovali náklad, vybírali clo a udržovali pevnostní zbrojnice v neustálé připravenosti. Pobřežní prostředí zároveň ovlivňovalo každodenní život: časté mlhy, bouře a silné větry komplikovaly nejen vojenský dohled, ale i zásobování.

V menších pevnostech na syrsko–arabském jihu probíhal život klidněji. Tamní posádky často tvořili janičáři, ale také místní žoldnéři či správní úředníci. Podle Necipoğlu byl život v těchto pevnostech více „rituální“ než vojenský. Pravidelný rytmus modliteb, soudních jednání a administrativních úkolů udával spíše atmosféru kláštera než bojiště.[2), 7)] Přesto šlo o místa mimořádného významu, protože střežila klíčové karavanní trasy a zásobování Mekky a Mediny.

Obr. 8: Van Kalesi (hrad ve Van) – pohled na masivní skalní akropoli s dochovanými fortifikačními prvky (foto A. Vatansever, 2024).

Tyto příběhy – od rychlé stavby Rumeli Hisarı až po tichý každodenní život syrských pevností – ukazují, že osmanská opevnění nebyla jen technická zařízení. Byla to živá centra moci, víry, obchodu a sociální interakce. Teprve když do nich nahlédneme zblízka, je vidět, jak důležité místo zaujímala v životě říše.

Pevnosti jako klíč k porozumění Osmanské říši

Osmanské pevnosti byly víc než jen vojenskými stavbami. Představovaly komplexní instituci, která spojovala architekturu, správu, logistiku, náboženství i symbolickou reprezentaci. Z jednotlivých příkladů – od monumentálních pevností Bosporské úžiny po čedičové hradby Diyarbakıru – vyvstává obraz říše, která udržovala svou soudržnost právě díky síti strategických opěrných bodů. Pevnosti nebyly izolované struktury, ale živé organismy, v nichž se každodenně setkávaly vojenské povinnosti, obchodní aktivity a duchovní život.

Jejich rozmístění odpovídalo geografické logice impéria: klíčové vodní trasy, horské průsmyky, karavanní cesty, pobřežní oblasti a hranice s mocnými soupeři, především s Habsburky na západě a Safíjovci na východě. Z toho vyplývalo i dynamické propojení s evropským prostředím. Opevnění na balkánské frontě reagovala na vývoj dělostřelectva stejně jako pevnosti v českých zemích či v Podunají, i když každá tradice měla své specifické architektonické řešení. Pozorný pohled ukazuje, že osmanská i středoevropská fortifikační architektura sdílely stejné výzvy – jak ochránit města, přístavy a komunikace před novými, ničivějšími zbraněmi.[9)]

Opevnění v říši sloužila také jako základní nástroje imperiální administrativy. Správci pevností, vojenští velitelé i náboženské elity zde společně vytvářeli systém, který umožňoval koordinovat chod rozsáhlého a kulturně pestrého území. Jak ukazují práce Faroqhi či Imbera, pevnosti fungovaly jako kontaktní zóny, kde se střetával centralizovaný stát s lokálními komunitami.[4), 7)]

Pro dnešní badatele představují pevnosti jedinečný pramen. Nejenže dokumentují technologický a architektonický vývoj říše, ale také odrážejí její sociální strukturu, prostorovou organizaci a mocenské ambice. Archeologický výzkum, epigrafická dokumentace a studium historických stavebních fází umožňují nejen rekonstruovat konkrétní příběhy, ale zároveň přispívají k pochopení širších procesů, které formovaly Blízký východ a Středomoří.

Ať už jde o monumentalitu bran v Rumeli Hisarı , regionální variabilitu mezopotámských pevností, či strategické plánování v oblasti Dardanel, osmanská fortifikační architektura je nejen fascinujícím historickým dědictvím, ale také klíčem k pochopení toho, jak může stát své teritorium nejen bránit, ale především spravovat.

Poznámky: **1)** Goodwin, G.: A History of Ottoman Architecture. London 1971. **2)** Necipoğlu, G.: The Age of Sinan: Architectural Culture in the Ottoman Empire. Princeton 2005. **3)** Kiel, Machiel. Ottoman Architecture in Albania 1385–1912. Istanbul 2013. **4)** Faroqhi, S.: The Ottoman Empire and the World Around It. London 2004. **5)** Ágoston, G. – Masters, B. (eds.): Encyclopedia of the Ottoman Empire. New York 2009. **6)** Darling, L.: A History of Social Justice and Political Power in the Middle East. London 2013. **7)** Imber, C.: The Ottoman Empire, 1300–1650. The Structure of Power. Basingstoke – New York 2002. **8)** Faroqhi, S.: Subjects of the Sultan. Culture and Daily Life in the Ottoman Empire. London 2005. **9)** Ágoston, G.: Guns for the Sultan: Military Power and the Weapons Industry in the Ottoman Empire. Cambridge 2005.

Hrad jako centrum panství v předhusitské době

Jan Škvrňák

Na středověký hrad lze nahlížet z mnoha úhlů – jako obranný či strážní objekt nebo jako sídlo majitele. Následující článek se zaměří na hrad jako hospodářské a správní centrum svého panství – pokud takovou funkci plnil. Primárními zdroji budou finanční záznamy používané ke správě panství: urbáře a účty. Urbář je obvykle úplný seznam příjmů panství, nejčastěji na úrovni platů z celých vesnic, méně často na úrovni jednotlivých plátců (domácností). Zatímco urbáře ukazují ideální příjmy, skutečné příjmy lze najít v samostatných účtech – zde hradní písař ideálně zaznamenával, obvykle odděleně, jak příjmy, tak výdaje – kromě přehledu o hospodaření hradu nebo panství jsou účty základem pro účetní vypořádání s majitelem panství.

Z toho je zřejmé, že mezi urbářem a účty existuje souvislost; urbář je vzorem pro výběr dávek. Naštěstí se v několika případech dochovaly oba prameny pro stejné panství. Urbář Rožmberků z roku 1379 lze porovnat s fragmenty účtů hradu Choustník z let 1375/1387 a účty hradu Nové Hrady z let 1390/1391. Urbář a účty pražského arcibiskupství se dochovaly pro konec 70. let a začátek 80. let 14. století. Urbář a účty kláštera v Třeboni jsou dokonce publikovány společně.[1)] Jindy známe buď jeden, nebo druhý typ pramene. Urbáře se dochovaly pro řadu českých klášterů, ale důležitější je rozsáhlé panství Lichtenštejnů na hranicích Rakouska a jižní Moravy z roku 1414. Cestovní zápisky Jana z Kravař z roku 1363 zobrazují šlechtu na cestách, ale o správě panství toho mnoho neříkají, podobně jako zbytky účtů menšího šlechtice z druhé poloviny 14. století. Skutečným pokladem jsou však účty královského hradu Karlštejn z let 1423/1434. Ačkoliv jsou fragmentární, tak několik desítek folií plasticky přibližuje hospodaření a život na hradě, byť v době probíhajících husitských válek, kdy byl Karlštejn nedobytnou katolickou pevností.[2)]

Hrad v čele panství spravoval purkrabí. Účetní zdroje poměrně přesně osvětlují povinnosti této funkce – představený hradu měl placeny za cesty do sídla majitele panství, pokud bylo panství součástí rozsáhlejšího dominia (Krása do Nových Hradů, Zúbek do Krumlova), k místním soudům nebo za jiné cesty, které bychom dnes nazvali služebními. Pozdější novohradské prameny zmiňují účast purkrabího při výběru daní a vytyčování hranic. Kromě toho se účastnil některých dalších cest s pánem, zabýval se nákupem ovsa a podílel se na investituře faráře. Postavení purkrabího na královských hradech je poměrně odlišné, jak dokládají účty Karlštejna – purkrabí získává hrad se všemi jeho příslušenstvími bez jakýchkoli omeze-

ní. Nedělí soukromé a hradní účty, proto hradí si své potřeby (návštěvy lázní) i rozmary (nákup exotického ovoce, luxusních látek a oděvů pro sebe a svou rodinu) z rozpočtu spravovaného hradu.

Klíčovou postavou v hospodářství panství a hradu představoval písař. Jeho úkolem bylo mimo jiné vést korespondenci a spravovat hospodářství panství. Hradní písař se jistě podílel na výběru daní společně s purkrabím a dalším panošem, jak ukazují účty Nových Hradů. Zkoušení písaři ovládali své řemeslo na středověké poměry velmi dobře, dokázali mezi sebou prakticky bezchybně převádět měny a počítat s minimální odchylkou nebo chybou.

Platy písařů nejsou zcela jasné, písař Oldřich z Choustníka dostal 2 kopy na svatého Jiří 1387, písař z Nových Hradů měl dostat 1,5 hřivny z pokladny za dvě pololetí, navíc dostal (pravděpodobně také za celý rok) rentu ve vesnicích Řevňovice a Střížkovice, téměř 4 hřivny. Dalších 12 grošů získal z prodeje židle nebo spíše nějakého křesla na hradě.

Již mimo hrad fungovali rychtáři, kteří byli prostředníky mezi šlechtou a poddanými, často vybírali daně od poddaných sami a následně je předávali purkrabímu nebo vrchnosti, první doložený případ se týká klášterní vesnice Žichlice v roce 1315.[3)] V případě Choustníku v roce 1387 jsou doloženy platby poddaných rychtářům; bylo zde pět vesnic s rychtáři a tři rychtáři ve městech.[4)] Josef Šusta předpokládá, že renty na panství Nové Hrady vybírali příslušní rychtáři, purkrabí a písař vybírali pouze nezaplacené dávky a berni. Podobná situace panovala o století později i na panství Křivoklát, kde rychtáři vybírali daně z vesnic a písař je zaznamenával. Stejná situace je popsána v nařízení pro Potštejn z počátku 16. století. Rychtáři vybírají rentu a odnášejí ji na hrad písaři.[5)] Význam této funkce (a také běžné používání písemného účetnictví), který je zcela zásadní v případě nesouvislého panství bez purkrabího a písaře, odhaluje soudní spor z roku 1406. Jeruše z Bolelouce žalovala Sulíka z Konic o sto hřiven, protože rychtář s „počty“ (účetnictvím) uprchl z její vesnice a Sulík je Jeruši nevrátil. V důsledku toho šlechtična přišla o koně a krávy a její dvůr ležel tři roky ladem.[6)]

Základem příjmů šlechty byla feudální renta, poddanské dávky i platy z měst a zejména vesnic, doplněné o vlastní příjmy z hospodaření panství. Řada šlechticů mohla vybírat mýtné nebo různá cla. Výběr dávek od poddaných se obvykle konal několikrát do roka, nejčastěji však ve dvou termínech – na svatého Jiří (23. dubna) a na svatého Havla (16. října), ale také na Letnice nebo na svatého Václava (28. září). Před začátkem nového účetního období (výběru daní) provedl písař vyúčtování – „počty“, které předložil pánovi.

Jednu z nejstarších informací o nepeněžních platech poskytuje listina Řádu německých rytířů z roku 1299, která popisuje převzetí panství Deblín – z 16 vesnic panství získávalo ročně 500 kuřat a 500 sýrů.[7)] Řada šlechtických a církevních urbářů z období vrcholného a pozdního středověku poskytuje informace o výběru feudálních rent. Lichtenštejnský urbář z roku 1414 ukazuje, že platby se odváděly v pražských groších i vídeňských fenicích. Břeclavské panství bylo v absolutním i relativním vyjádření nejméně výnosné, možná kvůli své královské minulosti. Město Břeclav s 20 lány mělo kromě cel a mýtného roční příjem pouze 26 kop (podobně velká vesnice Ulva 22 kop), z čehož pětinu tvořily příjmy z rybolovu; hrad a tvrze také jednou týdně dostávaly čerstvé ryby. Četné jsou také další nepeněžní položky, jako kuřata a vejce. Drnholecké panství zase vykazuje vysoký podíl roboty a nepeněžních plateb. Vesnice Pavlovice neplatila vůbec žádné peníze, měla pouze robotní služby a povinnost dodávat na Velikonoce 30 vajec na hrad, poddaní z Dobrého Pole museli dodávat na hrad dřevo a víno, podobné povinnosti lze zaznamenat v Novosedlech a Drnholci. Panství bylo výnosnější než panství v Břeclavi, z celého panství Lichtenštejnům šlo 326 kop ročně. S ročním příjmem 31 kop se městečko Mikulov jeví jako chudý příbuzný Drnholce nebo Lednice (75 kop ročně), přičemž zdanění obyvatelstva bylo zvýšeno dalšími povinnostmi – řeznictví měla dodávat lůj, lázně měly zajišťovat 3 noční strážce hradu a od lánů mělo být placeno 16 měr ovsa. Podle urbáře činil příjem 510 kop ročně, z čehož 66 kop platily mlýny a nezanedbatelných 150 kop tvořil příjem z vinic. Prodej dřeva se počítá v sedmiletých cyklech a v tomto období má dosáhnout 1100 kop. Jak ukáže srovnání s účetními zdroji, příjem podle urbáře není úplný. Chybí soudní pokuty nebo příjmy z odúmrti.[8)]

K pochopení ekonomiky šlechty nejvíce přispívají účty z panství Nové Hrady z konce 14. století. Celkový pololetní příjem činil 199 kop pražských grošů, přičemž platy z 13 vesnic (36 kop), mýtné ze 4 vesnic (méně než 6 kop), cla z Nových Hradů (8,5 kop) a Trhových Svin (20 kop) byly placeny v groších. Prodej dřeva (11 kop), soudní poplatky (23 kop) a příjmy z odúmrti (18 kop) byly počítány v české měně. Ve vídeňských fenicích byly placeny renty ze všech měst (více než 9 talentů v Nových Hradech, 6 talentů ve Stropnici a 36,5 talentů v Trhových Svinech) a 10 vesnic.[9)]

Tyto příjmy lze porovnat se pramenem z roku 1412, který uvádí některé příjmy královských statků ve středních Čechách. „*Karelštain*“ měl roční příjem 413 kop a 25 grošů v hotovosti a 71 kop a 41 grošů v obilí a kuřatech. Křivoklát mohl počítat se sumou 800 kop, 27 grošů a 5 haléřů a dostal dalších 400 kop a 31 grošů v naturáliích (a měl zaplatit 700 kop královské komoře). Příjem Bezdězu však i s zemskou berní a celními poplatky činil 588 kop v hotovosti a 25 kop, 43 grošů v naturáliích.[10)]

Účty Karlštejna jsou specifické. Ne tak kvůli královskému majetku, ale kvůli zcela jedinečné situaci. Posádka hradu byla značně rozšířena (zejména po pádu Pražského hradu v červnu 1421) a její financování bylo také zcela jedinečné – prodejem cenností uložených na hradě kláštery a kapitulami z Prahy a okolí a také penězi od Zikmunda Lucemburského. Zatímco vysoké náklady v letech 1423–1425 bylo možné uhradit z mimořádných příjmů, v roce 1428 již nebylo z čeho brát a posádka byla částečně placena naturáliemi, látkami a zejména kořením. Na počátku 30. let 15. století rostoucí ceny obilí finanční situaci hradu nijak nepomohly. Purkrabí se pokusil, zřejmě jen s částečným úspěchem, přejít na výrobu a prodej piva. Uklidnění situace v zemi po bitvě u Lipan v roce 1434 přišlo hradnímu rozpočtu vhod.

Ve většině případů měla panství výrazně pasivní ekonomickou bilanci. Otázkou je, kolik lidí pobývalo na hradech, bylo živeno nebo dostávalo plat, zkrátka kolik lidí přispívalo k výdajům hradu. Pokud se podíváme na Moravu do konce 14. století, můžeme vycházet ze závěti

Smila ze Šternberka na Hoštejně z roku 1398. Václav Štěpán, který tento dokument studoval, píše o hradní posádce, která se účastnila bojů a loupeží, byla vedena purkrabím Beranem a měla 27 duší. Dále se zmiňuje hlásný, podkoní, kuchař a písař, celkem 35 osob, z nichž některé patřily k posádce hradu Hoštejn. Po Smilově smrti se tato loupeživá družina rozpadla, někteří odešli jinam.[11)]

Přesnější počty posádek uvádějí purkrabské smlouvy z druhé poloviny 15. století. První z nich byla uzavřena mezi Rožmberky a novým purkrabím Václavem Vláškem z Miloňovic v dubnu 1452 a popisuje inventář hradu Helfenburk. Václav měl mít 3 zbrojnoše a 16 střelců. Kromě toho má hrad mít písaře, kuchaře, pekaře, šafáře, pastevce krav a prasat, služku, dva vozky a dva vrátné. Podobná smlouva mezi Petrem z Rožmberka a Karlem z Mladějovic z konce roku 1493 se týká hradu Krumlov, jednoho z nejvýznamnějších. Druhý z nich slibuje, že bude na hradě sloužit s dalším jezdcem, zatímco první má poskytnout služby 11 branných holomků, 6 hlásných, 2 vrátných, celkem tedy i 21 zbrojných. Měl také zajistit stravu pro 7–8 mužů a 2 služebníky. Z tohoto seznamu jsou zcela vynechány ženy.

Na počátku 15. století byla mikulovská lázeň povinna živit nočního strážce na místním hradě, o století později Vilém z Pernštejna osvobodil poddané Věrovan od povinnosti platit dva strážce v Tovačově za plat 6 kop. Kromě toho mohly být posádky, respektive šlechtické družiny, doplňovány vazaly – například je známa povinnost sloužit s koněm, brněním a kuší pro hrad Litice v roce 1376.[12)]

Nejlepším zdrojem informací o výdajích šlechtického panství jsou Nové Hrady na přelomu let 1390 a 1391. Purkrabí Zúbek utratil 189 kopů oproti příjmům 199 kopů za účetní pololetí. 40 kop bylo utraceno na platy posádky a vazalů (bylo jich 10 a dostávali 2 až 3 kopy), zatímco posádka hradu byla pravděpodobně placena z 13 kop, které obdržel purkrabí (kromě něj jsou zmíněni pouze písař, strážce dvora a včelař). Oves (jehož cena se v průběhu roku měnila) byl nakupován pro koně posádky za asi 14 kop pražských grošů. Majitel panství, Jindřich z Rožmberka, významně zasahoval do správy panství; v první polovině účetního období vybral 20 kop (z nichž polovina šla jeho věřitelům a druhá polovina na víno), zatímco dalších 30 kop zaplatil purkrabí Zúbek z Nových Hradů leníkům mocného Rožmberka, stejnou sumu si Jindřich z Rožmberka ještě vytáhl před koncem účetního období. Celkově z hradního rozpočtu odčerpal zhruba 40% příjmů.

Méně než 18 % lze klasifikovat jako údržbu a správu panství. V Nových Hradech byl opraven palác, lázně, pivovar, padací most, byly zakoupeny různé nástroje (motyky), části vozů, mnoho podkov, šípů a klíčů. Mezi výdaji bylo mnoho běžných činností – sbírání kamenů z příkopu, čištění hrnců a sekání trávy kolem zdí. Konečně 12 % bylo použito na investice. Částka 500 grošů byla vynaložena na výstavbu rybí líhně a chov kaprů v ní, a podobná částka byla přidělena na výstavbu rybníků, kanálů a stavidel.[13)]

Výdaje šlechty, jak bylo zmíněno výše, mohly být hrazeny jak z rozpočtu šlechty, tak přímo z rozpočtů jednotlivých panství. Výdaje a dluhy zchudlé vysoké šlechty jsou uvedeny v listině Beneše z Kvasic, která byla vydána na jaře 1410. Přiznal se k četným dluhům (268,6 kop) a slíbil je splatit. V některých případech se jednalo o půjčky od okolní nižší šlechty, v nejméně dvou případech o nesplacené věna v rozmezí 10 až 60 kop pražských grošů. Beneš dlužil méně než 9 kop za bruselské sukno, 10 kop za víno a 3 kop za koně. Některé dluhy byly jistě staršího data, ale přesto byla stanovena splatnost: 38 kop mělo být splaceno na svatého Jana 1410, podobná částka na svatého Václava a 135 kop na svatého Jiří 1411. Ostatní dluhy nemají splatnost a jejich vymahatelnost je popsána frází „*když mi Bouh pomůže*.“[14)]

Pokud shrneme výpověď pramenů především z předhusitského období, tak vidíme, že hrad není jen pokladnicí vybraných poddanských platů, ale živým organismem, který musí podporovat správní aparát, posádku a udržovat nebo rozšiřovat hrad a jeho zařízení. I přes výrazně zápornou ekonomickou bilanci (hrad téměř nic neprodukoval, pokud ano, pak jistě jen pro vlastní spotřebu) příklad Nových Hradů ukazuje, že nespotřebovával výrazně více než polovinu svých příjmů – přes 40 % příjmů hradu bylo průběžně odebíráno z rozpočtu hradu majitelem panství, který byl, jako většina šlechty té doby, trvale zadlužený a bez hotovosti.

Vysvětlivky: **1)** Truhlář, J. (ed.): Urbář zboží rožmberského z roku 1379. Praha 1880. Truc, M.: Zlomky purkrabských účtů choustnických z r. 1375–1387. In: Jihočeský sborník historický 26. České Budějovice 1957, s. 4–40. Šusta, J. (ed.): Purkrabské účty panství Novohradského z let 1390–1391. Praha 1909. Emler, J. (ed.): Decem registra censuum bohemica compilata aetate bellum husiticum praecedente. Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými. Praha 1881. Krejčík, A. (ed.): Urbář z roku 1378 a účty kláštera třeboňského z let 1367–1407. Praha 1949. **2)** Bretholz, B. (Hg.): Das Urbar der liechtensteinischen Herrschaften Nikolsburg, Dürnholz, Lundenburg, Falkenstein, Feldsberg, Rabensburg, Mistelbach, Hagenberg und Gnadendorf aus dem Jahre 1414. Reichenberg 1930; Řezníček, J.: Zlomky účtů s výdaji Jana I. z Kravař v Lipníku nad Bečvou v roce 1363. 140 let SOA v Brně. Praha 1979, s. 145–156. Truhlář, J. (ed): Zlomky účetních knih XIV. století. In: Památky archeologické a místopisné XIII, 1886, sl. 107–112; Pelikán, J. (ed.): Účty hradu Karlštejna z let 1423–1434. Praha 1948. **3)** Emler, J. (ed.). Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II. Praga 1890, s. 112–113. Graus, F.: Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské 2. Praha 1957, s. 205–206. **4)** Truc, M.: Zlomky purkrabských účtů choustnických z r. 1375–1387. In: Jihočeský sborník historický 26, České Budějovice 1957, s. 4–9, 33–40. **5)** Boukal, J.: Hospodářská instrukce jako pramen poznání života na hradech na prahu raného novověku. (Na příkladu instrukce pro křivoklátského hejtmana Albrechta z Vřesovic z roku 1528). In: Castellologica bohemica 17. Plzeň 2017, 155–171; Kalousek, J. (ed.): Archiv český 8. Praha 1905, s. 60–61. **6)** Brandl, V. (ed.): Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové I. Brunna 1872, s. 193. **7)** Jan, L.: Neznámá listina na deblínské panství. Časopis Matice moravské 114/1, 1995, s. 3–24. **8)** Bretholz, B.: Das Urbar der liechtensteinischen Herrschaften Nikolsburg, Dürnholz, Lundenburg, Falkenstein, Feldsberg, Rabensburg, Mistelbach, Hagenberg und Gnadendorf aus dem 14 Jahre 1414. Reichenberg 1930, s. 1–136. **9)** Šusta, J.: Purkrab-

ské účty panství Novohradského z let 1390–1391. Praha 1909, s. 1–48. **10)** Palacký, F. (ed.): Archiv český VI. Praha 1872, s. 25–26. **11)** Štěpán, V.: Závěť Smila ze Šternberka na Hoštejně jako pramen poznání bojových družin na severní Moravě. In: Vlastivědný věstník moravský 47. Brno 1995, s. 146–155. **12)** Emler, J. (ed.): Archiv český VII. Praha 1887, s. 273–274, 381, 397, 397–398; Emler, J. (ed.): Archiv český VIII. Praha 1888, s. 61, 69. **13)** Šusta, J. (?): Purkrabské účty panství Novohradského z let 1390–1391. Praha 1909, s. 1–48. **14)** Bretholz, B. (ed.): Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XIV. Brunna 1903, s. 120–130

Drobnosti, dodatky, opravy, informace, zajímavosti, ohlasy

Konference – Křivoklát 24. 10. 2025

Jan Škvrňák

I letos tým doktora Hložka z plzeňské Katedry archeologie uspořádal kastellologickou konferenci na Křivoklátě, už jedenáctý ročník.

Konference tradičně začala mší za profesora Durdíka v hradní kapli, poté během celého dne ve třech blocích následovalo celkem sedmnáct přednášek. První blok se věnoval například počátkům hradu v Brtnici, třem slovenským hradům a novějším poznatkům o stavebním vývoji hradu Vinné. Další sekce zahrnovala příspěvky o hradu Karlík, konzervaci sekery z Křivoklátu, výsledcích výzkumu tvrze ve Volyni a využití geofyzikálních měření při průzkumech zaniklých sídel. Poslední část se zaměřila na geofyziku ve službách kastellologie, aplikaci fotogrammetrie při průzkumech hradů v severozápadních Čechách, problematiku hradů přechodného typu a obrannou architekturu Osmanů.

Letošní ročník se obešel bez exkurze po hradu (palác i Manský dům mají beztak všichni účastníci projité), ale také bez v programu plánované posterové sekce.

Od loňského ročníku má konference své internetové stránky (https://kkk.zcu.cz/), kde je možné si přečíst abstrakty letošních příspěvků. Přednášející mají také možnost publikovat písemné verze svých příspěvků v časopise Castellologica Bohemica.

Kolokvium Venkovské mikrosvěty 13.–16. století: panská sídla a kostely

Jan Boukal

Dne 26.11.2025 proběhlo v Konferenčním sále Historického ústavu Akademie věd kolokvium zaměřené na vztahy mezi „panskými“ sídly a církevními stavbami ve venkovském prostředí. Uvedené setkání mohlo proběhnout díky projektu NAKI III „Mapa českých hradů: hrady jako kulturní fenomén, předmět výzkumu a památky minulosti“. Organizátory události byli dr. Robert Šimůnek a dr. Eva Doležalová, kteří vyzvali účastníky k publikování zde přednesených příspěvků v časopise Historická geografie.

Program byl poměrně pestrý a zde prezentované příspěvky představily mnohá nová zjištění, nebo přinejmenším shrnuly aktuální stav poznání některých lokalit a regionů. Zdeněk Neustupný z Národního památkového ústavu (ÚOP středních Čech v Praze) představil na základě psaných pramenů a archeologických nálezů možnou podobu osídlení **okolí Karlštejna** od raného středověku do novověku.

Doktorand Miroslav Smaha z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy seznámil posluchače s předběžnými zjištěními své disertační práce o budování sídelní aglomerace na území dnešních Prachatic.

Nezávislý badatel Bronislav Gruna, který spolupracuje s archeologem Josefem Ungerem, prezentoval výsledky svých povrchových sběrů v **Jevišovicích** a okolí. Na tomto příspěvku bylo obzvláště zajímavé, že datace jím nalezených okrajů nádob z tzv. Starého hradu v Jevišovicích je v rozporu s dosavadním názorem, že tento hrad byl předchůdcem Nového hradu (dnešního Starého zámku) a jevišovický hrad, zničený během 2. křížové výpravy, mohl stát stále na tomtéž místě. Pozdně středověké osídlení tzv. Starého hradu mohlo být snad jen jakýmsi provizoriem před obnovou „hlavního“ hradu.

Filip Kasl a Petr Sokol z Národního památkového ústavu (ÚOP v Plzni) zaměřili svou pozornost na hrad **Věžka** u Druztové a jeho vztah k „podhradnímu“ kostelu sv. Máří Magdaleny, přičemž revidovali některá zažitá a dříve mylně interpretovaná tvrzení.

Josef Hložek z Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni věnoval svůj příspěvek problematice vztahu **těžby a středověkých opevněných lokalit**, zejména na příkladech z Krušnohoří a ze Šumavy. Příspěvek odhalil, že se jedná o velmi nosné téma, které má do budoucna velký potenciál a může lépe pomoci pochopit funkci některých hradů ve vztahu ke krajině.

František Záruba z Historického ústavu AV ČR představil své myšlenky o proměně šlechtických sídel ve 12. a 13. století a o mezistupních mezi starými **velmožskými dvorci** a regulérními vrcholně středověkými hrady.

Josef Žemlička, z téže instituce a emeritní profesor pražské Filozofické fakulty navázal na svou nedávno vydanou publikaci o středověkém **Podralsku** a představil možný vývoj málo známých lokalit Doubek u Svébořic, Křída/Nad Zábrdkou a Zbiny.

Petr Kozák ze Slezské univerzity v Opavě a Zemského archivu tamtéž analyzoval fungování panství a vztah pánů a poddaných (i ve vztahu k místnímu kostelu) na příkladu **Bílovce** za vlády rodu Pražmů z Bílkova (16.-17. století).

Poslední tři příspěvky patřily „domácím“ pracovníkům Historického ústavu. Eva Doležalová představila vztahy panských sídel a církevních institucí pod Železnými horami, tedy na rozhraní historických krajů **Čáslavska a Chrudimska**.

David Trojan se soustředil na faráře, kostelníky a dobrodince kostela v **Bohutíně u Příbrami** v předhusitské době, přičemž více pozornosti věnoval vysoce mobilnímu a v pramenech dobře zachytitelnému faráři Martinu Karbanovi.

Závěr kolokvia patřil Robertu Šimůnkovi, který se pokusil o rekonstrukci vazeb zaniklého kostela sv. Filipa a Jakuba v Luhu u **Chlumce nad Cidlinou** a sousedních tvrzí a kostelů.

Organizátoři akce vyslovili své přání, aby se účastníci znovu sešli při dalším obdobném kolokviu v listopadu 2026. Lze doufat, že někteří z přednášejících své výstupy brzy publikují a bude možné, aby se s výsledky jejich práce seznámila širší veřejnost.

Zprávy z klubu

Rada

Kontaktní adresa: KAS, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň. Tel. 606 666 418, e-mail: vchmelir@email.cz. Internetové stránky: http://www.klub-augusta-sedlacka.cz.

23. listopadu uspořádal KAS ve spolupráci s NPÚ Plzeň přednášku pro veřejnost: **Noc na Karlštejně** – pohledem badatele středověku. Hlavní slovo měl Filip Kasl. Součástí byla rovněž ukázka dobové módy v podání pracovnice NPÚ Plzeň Veroniky Pilné, která se tomuto tématu dlouhodobě věnuje. Atmosféru doplnily ukázky dobové hudby. Akce proběhla za mimořádného zájmu ve velkém sále Západočeského muzea a byla podpořena dotací Plzeňského kraje.

Zpráva o hospodaření Rady v roce 2024: Zůstatek z roku 2023: **38 077,85 Kč.** Příjmy: 172 090,- Kč (dotace: 149 000,- Kč, desátek a předplatné Hlásky z poboček: 23 090,- Kč). Výdaje: 133 691,83 Kč (Hláska: 37 600,- Kč, sborník Dějiny staveb: 79 000,- Kč, webová doména: 1479,83 Kč, správa webových stránek: 1 000,- Kč, pamětní deska P. Rožmberskému: 13 872,- Kč, ostatní: 740,- Kč). **Zůstatek: 76 476,02 Kč**. *Pokladník Petr Černý*

Z přednášky Noc na Karlštejně.

Pobočka Plzeň

Kontaktní adresa: KAS, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň, tel. 606 666 415, e-mail: tokarel@seznam.cz.

Prvního října ve výroční den úmrtí Petra Rožmberského se sešli členové pobočky u pamětní desky na Západočeské univerzitě. Diskutovali zejména o jeho hlavním odkazu – naplnění časopisu Hláska.

Na schůzce v listopadu pohovořil V. Chmelíř o hradech a zámcích v Provence, zejména o Avignonu. V prosinci přednášel L. Krčmář o stopách sv. Vojtěcha na severním Plzeňsku.

Výlet na Klatovsko se konal 18. října za účasti 15 členů a rodinných příslušníků. Navštívili jsme **Přestavlky –** na zámku probíhá postupná výměna krytiny, zatím vyměněna na severní straně, letos pokračují na východní straně. Zaujal nás i kostel sv. Petra a Pavla. Na opadávající fasádě presbytáře se rýsuje nástěnná malba asi z barokní opravy. **Švihov** – Zde se nám obětavě věnovala archeologožka Linda Foster, která nás podrobně seznámila s novými objevy na hradě – viz článek H2025/4. Nad výkopy se vedla dlouhá diskuse….

Na Švihově.

Dolany – Těžce zkoušená tvrz. Po létech neúdržby se před cca 20 lety rozpadla střecha nad východní polovinou gotické věže i nad jižním barokním křídlem. Nový majitel se obětavě věnuje západnímu křídlu, kde je už nová střecha. Zastřešení věže je však nepochybně nad jeho finanční možnosti. **Komošín** – hrádek je rozdělen mezi několik usedlostí a v jedné se právě dokončuje vodovod. Je škoda, že nikdo neprovedl archeologický dozor. **Kokšín** – této pohledné zřícenině naštěstí nic nehrozí. **Kouskova Lhota** (Černé Krávy) – ač neohlášeni, ukázal nám majitel ochotně část věže. Je k ní nově přistavěno dřevěné vnější schodiště. Vede do 1. patra, kde je zařízen hodovní sál pro místní myslivce. **Běšiny** – asi největší překvapení výletu. Opět jsme nebyli ohlášeni, ale otevřená vrata do dvora lákala

Majitel dolanské tvrze s jejím modelem.

Odstraněná zazdívka arkády v zámku Běšiny.

a vyhledali jsme majitele. Ten nám společně s manželkou ochotně ukázali téměř všechny prostory areálu – je zde totiž stará tvrz, nová tvrz zámecké křídlo a rovněž prostory bývalého lihovaru. Ze sklepů vedou podzemní chodby „katakomby“ snad až ke kostelu. Podzemí ale teprve čeká na průzkum. Majitelé, třebaže zámek vlastní teprve 3 roky, mají velké plány a hodlají v dohledné době alespoň část prostor zpřístupnit veřejnosti. Zatím je v jedné místnosti „Klub rytířů z Běšin“ – sdružení místních patriotů. V současné době mj probíhá znovuotevření arkád v přízemí (dvě pole vlevo vjezdu, jedno pole vpravo).

Nemilkov – Zde jsme byli ohlášeni. A prohlídka nezklamala. Majitelé se již 10 let intenzivně věnují obnově

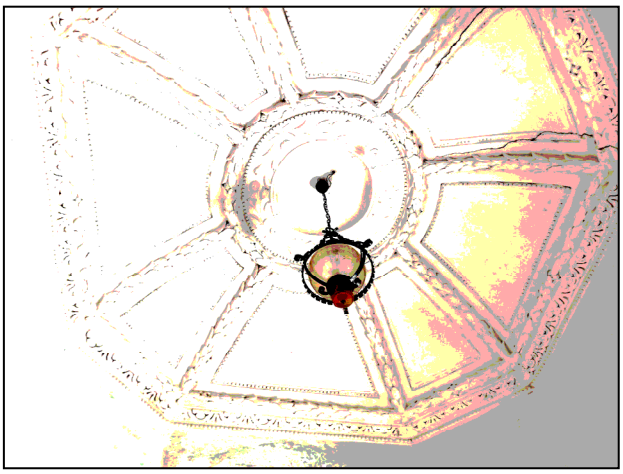

Štuková výzdoba ve věži běšinského zámku.

Výklad v prusinském kostele.

Konec zvonění na Prusinech.

i nákladné opravě. Letos zahájili pravidelný návštěvní provoz. Spolupracují vzorně s památkáři a nechali si udělat kvalitní SHP od J. Anderleho. Uvidíte úžasné detaily z různých období včetně velice zajímavé etapy historismu. Více na https://www.zamek-nemilkov.com/cs.

Celkový dojem z výletu je pozitivní – památky se postupně dostávají do rukou lidí, kteří si váží jejich hodnoty a podle možností je opravují.

Zvonění na Prusinech: 2. listopadu **–** v dušičkové atmosféře nám člen klubu Jan Hajšman zajistil prohlídku kostela na Prusinech včetně ukázky zvonění. Mnozí z nás poprvé v životě prožívali úžasné chvíle na chvějící se zvonové stolici. Součástí byla i podrobná prohlídka interiéru kostela, který si stále uchovává řadu záhad. Jako předkrm před Prusinami byla plánována prohlídka tvrze v Netunicích. To se sice z organizačních důvodů nepovedlo, ale pracovník památkové péče Jiří Sankot nám podrobně objasnil historii tvrze i její předpokládanou podobu a rovněž souvislosti s Prusinským kostelem (viz Sankot, J.: Střípky z historie tvrze a dvora v Netunicích. In Sborník Západočeského muzea 2024).

Petr Mikota

Pobočka Olomouc

Kontaktní adresa: MUDr. Jiří Hoza, Ph.D., Hněvotínská 394/61, 770 00 Olomouc, e-mail: jihoz@post.cz.

Zpráva o hospodaření v roce 2025: Zůstatek k 31. 12. 2024: 742 Kč. Příjmy (členské příspěvky, předplatné Hlásky): 1300 Kč. Výdaje: (desátek, předplatné Hlásky, pohoštění): 1209 Kč. Zůstatek k 31. 12. 2025: 833 Kč.

Jiří Hoza

Další informace od poboček redakce do uzávěrky tohoto čísla neobdržela.

Kontakty na ostatní pobočky:

Pobočka Praha
Kontaktní adresa: KAS Pobočka Praha, PhDr. Helena Klímová, Tř. Milady Horákové 133, 166 21 Praha 6 – Dejvice, e-mail: Petr Valenta, geomess@volny.cz.

Pobočka Humpolec
Kontaktní adresa: KAS, pobočka Humpolec, Hradská 818, 396 01 Humpolec, E-mail: kocmani.hu@seznam.cz, frantisek. kocman@mesto-humpolec.cz, tel: 777347511. Internetové stránky pobočky: http://www.hrad-orlik.cz.

Pobočka Brno
Kontaktní adresa: Stanislav Pivoňka, Bořetická 4, 628 00 Brno, e-mail: st.piv@seznam.cz.

Pobočka Hradec Králové
Kontaktní adresa: Ing. Jiří Slavík, Nerudova 1210, 517 41 Kostelec n. Orlicí, e-mail: slavik.jiri@npu.cz, jaroslav_ cerny@centrum.cz.

Pobočka Zlín
Kontaktní adresa: Radim Vrla, e-mail: vrla.radim@npu.cz.

Uzávěrka dalšího čísla: 10. 3. 2026
(vyjde v první dubnové dekádě 2026)

HLÁSKA, zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. ISSN 1212-4974.
Vychází čtvrtletně. Toto číslo vyšlo v 1. lednové dekádě 2026.
Šéfredaktor Mgr. Václav Chmelíř, Ph.D. (rozmber@post.cz), technický redaktor ing. Petr Mikota (pmikota@post.cz), redaktor pro internet Milan Novobilský (klub_augusta_sedlacka@centrum.cz).
Adresa redakce: Klub Augusta Sedláčka, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň.
Vydává Klub Augusta Sedláčka za přispění statutárního města Plzně.
Registrováno pod značkou OK UmP 23/1991. 350 výtisků.